

УДК 378.147

Компетентності майбутніх підприємців: вітчизняний досвід та європейські тренди формування

Людмила Калініченко,
доктор економічних наук, професор,

Валентина Смачило,
кандидат економічних наук, професор,

Вероніка Халіна,
кандидат економічних наук, доцент,

Олена Колмакова,
кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

*Entrepreneur is not a job title. It is a state of mind
of people who want to alter the future
Guy Kawasaki*

Підприємництво, напевно, є одним з небагатьох видів ділової активності та людської діяльності, яка не втратить своєї актуальності в майбутньому, незалежно від вектора трансформаційних процесів, які панують сьогодні в світі. Безумовно, будуть змінюватися аспекти підприємницької діяльності, принципи, на яких вона базується, ідеологія, а також напрями її здійснення. Тому, навчання майбутніх підприємців повинно бути динамічним та гнучким, освітні програми мають бути легко трансформованими та лояльними до змін. Здобувач повинен орієнтуватися на навчання протягом всього життя, коли початково обрана спеціальність потребує розширення, оновлення, додаткових або, навіть, кардинальних змін відповідно до вимог часу. Навчальні заклади, в межах університетської автономії, повинні

трансформувати підходи до ведення навчального процесу, адаптувати навчальні програми та навчальні плани до запитів ринку праці.

Огляд освітніх програм, які пропонуються університетами України, показав, що в них відсутні навчальні дисципліни, що забезпечують компетентності, необхідні сучасному підприємцю. Саме тому на базі кафедри економіки Харківського національного університету будівництва та архітектури було переглянуто та оновлено навчально-професійну програму та навчальний план за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітнього ступеня магістр.

Вказана освітня програма спрямована не тільки на випускників економічних спеціальностей, а, перш за все, на випускників неекономічних спеціальностей, бажаючих за короткий термін отримати знання

про сучасні тенденції підприємницької та економічної діяльності в Україні та світі, навчитися організовувати власну справу та налагоджувати міжнародну бізнес-діяльність, визначати перспективні сфери діяльності та особливості ведення бізнесу в них. Адже в сучасному світі професії трансформуються і вимагають не тільки базових знань за обраною спеціальністю, але й знань за іншими спеціальностями, а підприємницькі та економічні навички є визначальними та необхідними.

 світньо-професійна програма для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» визначає передумови доступу до навчання, орієнтацію та основний фокус програми, обсяг кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС), необхідний для здобуття освітнього ступеню магістра, перелік загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, нормативний і варіативний зміст підготовки фахівця, сформульований у термінах й результатах навчання, та вимоги до контролю якості вищої освіти.

Мета освітньої програми — забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців у сфері підприємництва, а саме надати знання, вміння та навички щодо тенденцій та закономірностей розвитку й функціонування ринку товарів та послуг, міжнародних економічних відносин, економічної, інвестиційної, інноваційної, виробничої, логістичної, маркетингової, торгової та біржової діяльності підприємств, особливостей їх соціальної діяльності та функціонування у правовому господарському полі. Основні підходи, методи та технології навчання, передбачені освітньою програмою: в процесі навчання поєднуються проблемно-орієнтоване навчання, студентоцентроване навчання, самонавчання, індивідуальне навчання, навчання з використання виробничих та навчальних практик. Основними методами навчання є пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, метод проблемного викладення,

евристичний, дослідницький, метод наочності. Під час самостійної роботи студентів передбачено такий метод навчання як *blender learning* (комбінація онлайн та аудиторного навчання з викладачем).

Нижче представлені дисципліни, що формують навчальний план підготовки магістрів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», а також їх взаємозв'язок та послідовність вивчення залежно від сформованих компетентностей (рис. 1).

Одним з основних положень нового Закону України «Про освіту» [5] є концепція компетентнісного підходу. Компетентність, згідно Закону, — це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистісних якостей, визначає здатність людини до успішної соціалізації, здійснювати професійну та/або подальшу учбову діяльність [5].

Також слід зазначити, що в інших європейських і українських документах використовуються дещо інші визначення компетентностей. Зокрема, в освітньому глосарії ЮНЕСКО компетентність визначають як здатність мобілізувати і використовувати внутрішні ресурси, такі як: знання, навички та погляди, а також зовнішні ресурси, такі як: бази даних, колеги, друзі, бібліотеки, інструменти і т.д., для ефективного вирішення конкретних проблем в реальних життєвих ситуаціях.

Згідно [4] другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій та передбачає отримання здобувачем поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (або спеціалізацією), загальних засад методології наукової та / або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності. Ступінь магістра присвоюється за результатами завершення освітньо-професійної або за освітньо-наукової програми. Для спеціальності 076 «Підприємництво, тор-

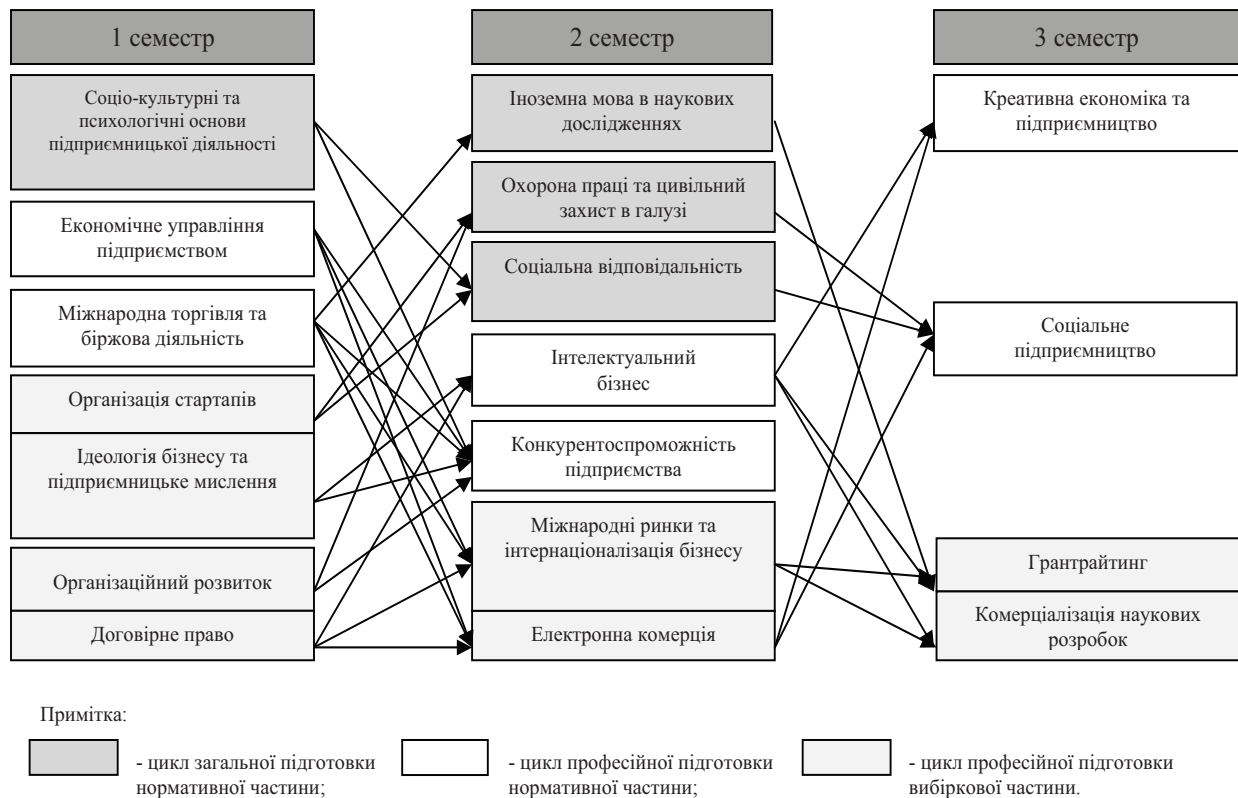

Рис. 1. Структурно-логічна схема освітньо-професійної програми спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

гівля і біржова діяльність», в зв'язку з її специфікою, більш обґрунтованою є, все-таки, освітньо-професійна програма.

Компетентності, які повинен опанувати майбутній підприємець другого (магістерського) рівня, затверджені Стандартом вищої освіти України для спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля і біржова діяльність» [6]. Інтегральною компетентністю, згідно Стандарту, є здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у галузі підприємництва, торгівлі та біржової діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов і вимог. Слід також брати до уваги, що за рекомендацією Європейського Парламенту та Ради Європи в Україні схвалена оновлена редакція ключових компетентностей для навчання впродовж життя [3]. Однією з ключових компетентностей, наряду з мовною, математичною, цифровою, якими повинна оволодіти людина протягом життя,

названа підприємницька компетентність (entrepreneurship competence). Це ще раз підтверджує необхідність університетської освіти в сфері підприємництва.

Експерти Всесвітнього економічного форуму в Давосі озвучили ключові навички, які знадобляться для успішної кар'єри в 2020 році: комплексне рішення проблем; критичне мислення; креативність; вміння управляти людьми; взаємодія з людьми; емоційний інтелект; вміння приймати рішення; орієнтація на клієнтів; вміння вести переговори; гнучкість розуму (когнітивна гнучкість — вміння швидко переключатися з однієї думки на іншу). Сучасні роботодавці все частіше шукають не просто виконавців, а людей, які готові мислити нешаблонно. Працівник майбутнього повинен бачити «крізь час» і втілювати в життя ідеї, які до нього ніхто не пропонував. Звичайно, пам'ятаючи при цьому про технологічну грамотності та емоційний інтелект. Останній потрібен для того, щоб не тільки розуміти емоції,

наміри і мотивацію людей, а й вміти направити їх в належне русло [1].

На рис. 2 представлена узгодженість навчальних дисциплін і сформованих компетентностей освітньо-професійної програми підготовки підприємців і рекомендацій європейських експертів. Слід зазначити, що такі дисципліни як «Соціальна відповідальність» і «Соціальне підприємництво» спрямовані на формування здатності свідомо і соціально відповідально діяти на основі етичних міркувань і принципів академічної доброчесності; «Креативна економіка і підпри-

ємництво», «Грантрайтинг», «Організація стартапів» — здатності генерувати нові ідеї (креативність), до адаптації і дії в новій ситуації, бути критичним і самокритичним, до ініціювання та реалізації інноваційних проектів у підприємницькій, торгової і біржовий діяльності, «Організаційний розвиток» — здатності розробляти і реалізовувати стратегію розвитку підприємницьких структур. Саме зазначені компетентності необхідні сучасним фахівцям у сфері малого і середнього бізнесу для ведення успішної підприємницької діяльності в будь-яких сферах.

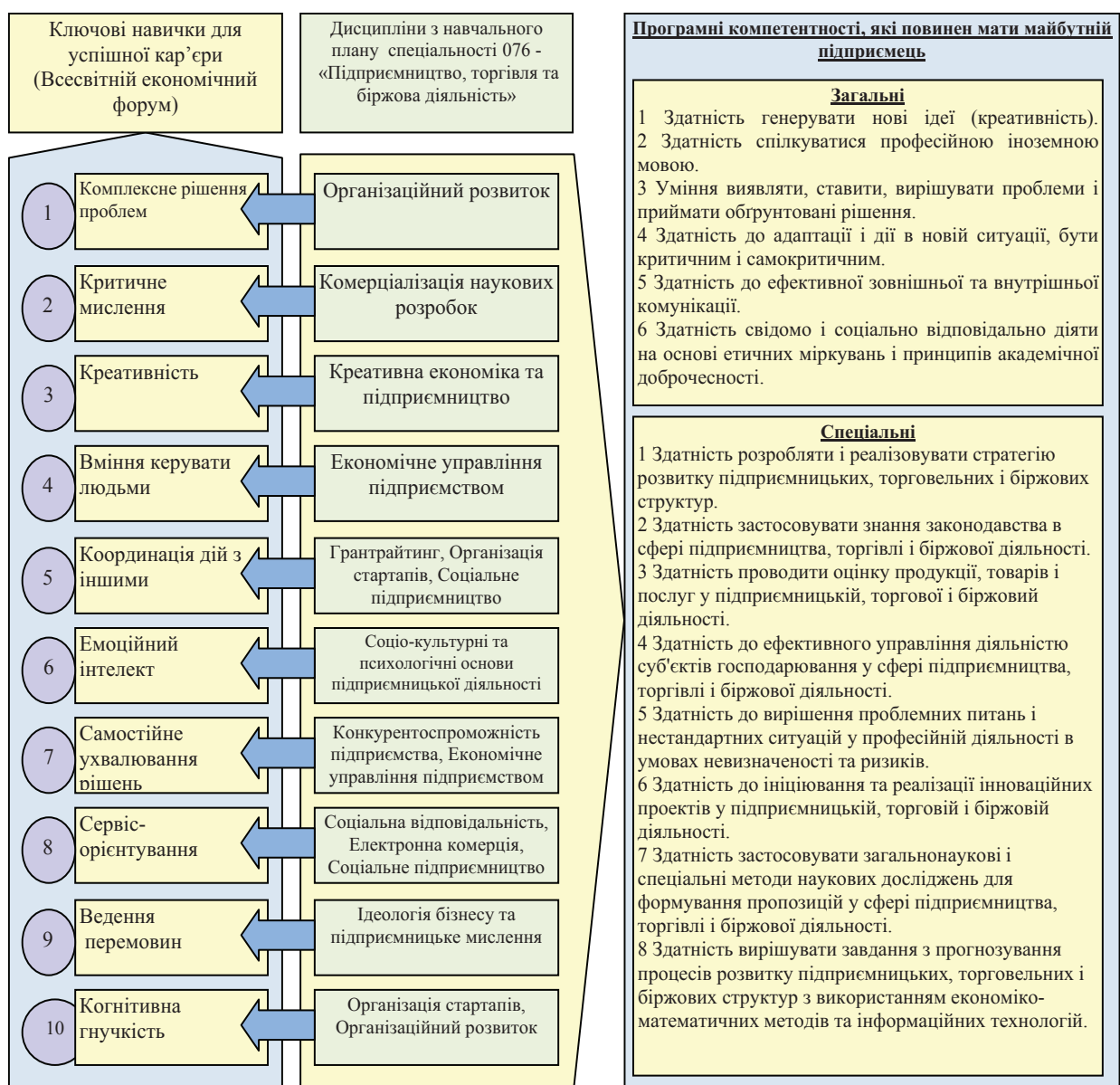

Рис. 2. Відповідність навчальних дисциплін і сформованих компетентностей майбутніх підприємців рекомендаціям європейських експертів

Крім описаних компетентностей, велике значення має гендерне виховання, формування глобального мислення, навички орієнтації в цифровому світі. Важливість гендерного виховання ґрунтується на тому, що сьогодні в Україні власники 35 % українських компаній — це жінки, а частка жінок-керівників в цілому складає 30 %. Про це повідомляє платформа для роботи з відкритими даними Opendatabot. У той же час, більшість жінок працюють як фізичні особи-підприємці. Частка жінок серед ФОП становить 44 %. Серед директорів компаній частка жінок менше — всього 30 %. Таким чином, подальше посилення гендерної рівності призведе до врівноваження присутності чоловіків і жінок в бізнес-сфері [2].

 ормування глобального мислення у майбутніх підприємців — важлива компетентність, оскільки це якісна характеристика мислення, здатного переробляти величезний обсяг інформації, людина глобального мислення виокремлює проблему цілком, у всіх її зв'язках і залежностях, незважаючи на межі охоплення, і вирішує, сприяючи подальшому соціальному та економічному розвитку.

Навик орієнтації в цифровому світі (цифрова компетентність) включає в себе інформаційну грамотність і грамотність даних, комунікацію і співпрацю, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (включаючи цифрове благополуччя і компетентності, пов'язані з кібербезпекою) і рішення проблем. Без цих навичок в майбутньому, будь-яка діяльність, а тим більш підприємницька, буде неможлива.

Таким чином, формування компетентностей майбутніх підприємців має ґрунтуватися на ключових вимогах сучасного світу і трендах його подальшого розвитку. Система освіти повинна відповідати потребам здобувачів та роботодавців, а набори компетентностей мають узгоджуватися з вимогами до майбутніх спеціалістів.

Література

1. *10 навичок*, що врятують кар'єру в 2020-му. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://studway.com.ua/10-navichok>.
2. *Жінки є власниками 35% українських компаній*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://opendatabot.com/blog/175-lovely-woman-day>.
3. *Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018*. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://dystosvita.blogspot.pe/2018/01/2018.html>.
4. *Про вищу освіту*: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/1556-18>.
5. *Про освіту*: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. *Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua>.

17.04.2018